

Sibberyd i Rök

Av Thorsten Andersson

Vid diskussionen om Rökstenens gåtor har man bl.a. sökt anknytning till ortnamn i trakten. Så har ristningens **igold(i)ga**, *Inguldinga*, kombinerats med byn *Ingvaldstorp* i Röks sn och (**sibi**) **uiauari** med det fågelvägen bortåt 7 km från Rök belägna *Väversunda*.¹ Inskriftens **sibi** brukar uppfattas som ett mansnamn, *Sibbi*, och *viavari* som en härtill hörande bestämning, 'tempelvärdare' e.d.² Även denne *Sibbi* har man velat kombinera med ett ortnamn i Rök, ett försvunnet *Sibberyd*. Kring detta *Sibberyd* har en hel litteratur börjat växa upp, och det kan därför vara på sin plats med ett tillrättaläggande.

Redan tidigt uppmärksammade Arthur Nordén i samband med sina forskningar om Rökstenen det försvunna *Sibberyd*, och han har senare återvänt till frågan om *Sibbi* och *Sibberyd*.³ Utförligt dryftar han den i uppsatsen »*Sibberyd, Röks prästgård och Rökstenens Sibbe helgedomsvärdare*».⁴

Sibberyd är tidigast känt genom 1543 års jordebok; där upptas som kronojord i Rök ett *ödhetorp*, benämnt *Sybbaryd*.⁵ Namnet förekommer därefter, såsom Nordéns utförliga genomgång (a.a. 1960, s. 263 ff.) visar, i jordeböckerna ännu in på 1620-talet. I kartmaterialet har Nordén däremot inte återfunnit *Sibberyd*, och han har därför lagt ner mycken möda på att bestämma dess läge på indirekt väg. Han finner det sannolikt, att *Sibberyd* 'Sibbes

¹ Se Elias Wessén, *Runstenen vid Röks kyrka* (1958), s. 52 f.

² Wessén a.a., s. 27, 53 f. med litt.

³ Se Nordén i *K. Vitt. Hist. o. Antikv. Akad. handl.* 55 (1943), s. 218, vidare dens. i *Norrköpings Tidningar* 6.3.1958, i samma tidnings julnummer 1958 och i *Hist. tidskr.* 79, 1959, s. 39 ff.

⁴ I *Fornvännen* 55, 1960, s. 260 ff.

⁵ *Kammararkivet Ög.* 1543:6 (litt. B) f. 126v (samma uppgift i *Ög.* 1543:6, litt. C, f. 108v).

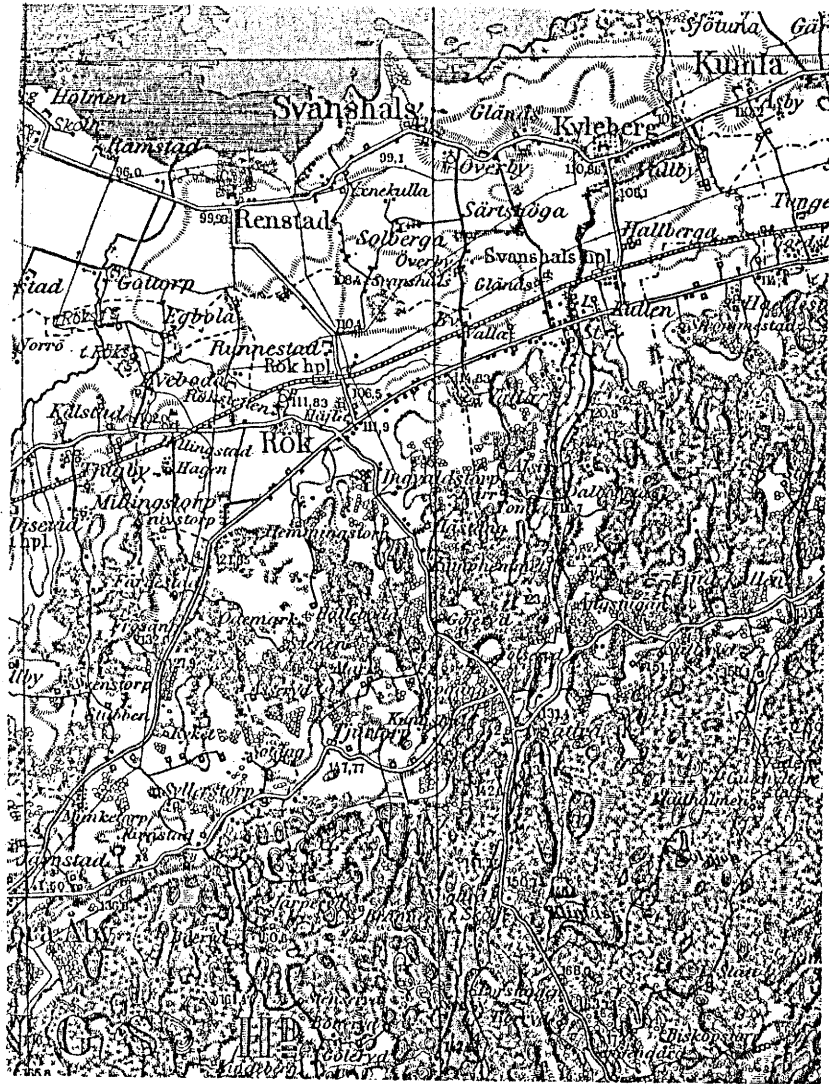

Bild 1. Detalj av generalstabskartan blad 44 (uppmätt 1879—80, rev. 1948).
Publiceras med tillstånd av Rikets allm. kartverk.

röjning' är att lokalisera till det omedelbara grannskapet av Röks kyrka, invid vilken som bekant Rökstenen står. Detta bildar utgångspunkt för hans med vederbörlig reservation framställda tes, att den Sibbe som röjt i Sibberyd är identisk med runstensens sibi uiauari (a.a., s. 271).

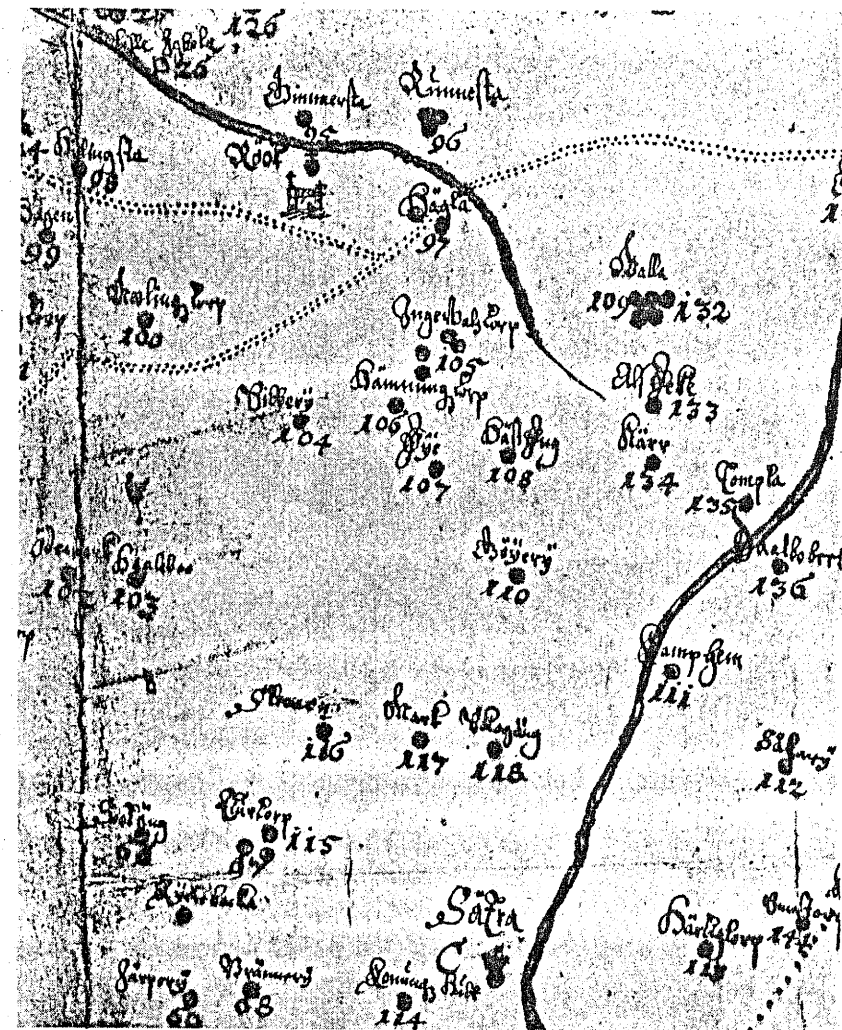

Bild 2. Detalj av kartan D⁸ (1656) i Lantmäteristyrelsens arkiv.

Rökstenen dateras allmänt till 800-talet, snarast dess början eller mitt (eller omkr. 800),⁶ och vi får alltså räkna med ett -ryd-namn av hög ålder, om vi vill kombinera Sibberyd med ristningens sibi. Röks kyrka, till vars närhet Nordén lokaliserar Sibberyd, lig-

⁶ Wessén a.a., s. 76, Aage Kabell, Rök (Det kongel. norske videnskabers selsk. skr. 1964: 4), s. 5.

ger på Östgötaslätten. Gränsen mellan slätten och Hålatedens skogsbygd sträcker sig i sydvästlig—nordostlig riktning ett stycke sydost därom.⁷ I det förmodade läget på slätten vill Nordén (a.a. 1960, s. 271) se en förklaring till ett tidigt *Sibberyd*. Detta finge, såsom Nordén betonar, tydligen antas tillhöra ett äldre skikt än andra *-ryd*-namn i Röks socken, *Asseryd*, *Borryd*, *Fölseryd*, *Göjeryd*, *Sälleryd*, vilka liksom traktens *-ryd*-namn överhuvudtaget är belägna i skogsbygden (jfr bild 1).

Otto Höfler, som tolkat *sibi* inte som ett egennamn utan som ett appellativ motsvarande fvn. *sefi* och med betydelsen 'Gesippe, Verwandter',⁸ har haft anledning att utförligt diskutera Nordéns hypotes om *Sibberyd*.⁹ Då frågan är av betydande vikt för hans interpretation av Rökstenen, har han även anlitat ortnamnsexperts. Bertil Ejder (hos Höfler a.a. 1963, s. 78 f.), som är sysselsatt med en undersökning om *-ryd*-namnen, vill visserligen inte — som Kristian Hald och Lis Jacobsen¹⁰ — utesluta möjligheten av ett så gammalt *Sibberyd*, som Nordén räknar med, men manar till försiktighet. Med stöd av Ejders uttalande ser sig Höfler oförhindrad att fasthålla vid sin tolkning av *sibi*.

Även från kulturgeografiskt håll har frågan om *Sibberyd*s läge berörts. Staffan Helmfrid¹¹ avvisar i samband med en analys av Häjla, moderby till Röks kyrka och prästgård, lokaliseringen av *Sibberyd* till platsen för kyrkan och antar, att det varit beläget inte på slätten utan i skogsbygden söder därom.

I diskussionen om *Sibberyd* har förbisetts, att namnet, såsom jag observerat i samband med andra undersökningar, faktiskt förekommer på flera 1600-talskartor, dock inte by- och gårdskartor utan kartor över Östergötland eller delar av landskapet, de flesta signerade av lantmätaren Jean (Johan) De Rogier.

⁷ Se bild 1, vidare geologiska kartan Aa 130, 140 och karta hos Nordén a.a. 1943, s. 213.

⁸ Der Runenstein von Rök und die germanische Individualweihe (1952), s. 65 f.

⁹ I Arkiv f. nord. fil. 78, 1963, s. 77 ff.; se också redan a.a. 1952, s. 358.

¹⁰ Lis Jacobsen (i Arkiv f. nord. fil. 76, 1961, s. 46 med n. 1) avvisar med Kristian Halds stöd utifrån »navnehistoriske forhold» ett sammanhang mellan *sibi* och *Sibberyd*.

¹¹ Östergötland »Västanstång». Studien über die ältere Agrarlandschaft und ihre Genese (1962), s. 98 n. 1.

Följande kartbelägg på *Sibberyd* är mig bekanta: *Sebery* Lantmäteristyrelsens arkiv (LSA) D² (karta över Östergötland, osignerad och odaterad), *Sibry*¹² LSA D⁵ (karta över Vadstena län, osignerad och odaterad), *Sibberyd* LSA D⁸ (karta över fredsmil omkring Alvastra i Dals och Lysings hd av De Rogier 1656; se bild 2), *Seberry* De Rogier 1657,¹³ *Sebery* De Rogier 1660,¹⁴ *Seberry* De Rogier 1676,¹⁵ *Seberry* LSA D¹⁴ (karta över Östergötland av De Rogier 1680).

De här citerade kartorna ger en vacker bekräftelse åt Helmfrids antagande om *Sibberyd*s läge; det har legat i Hålatedens begynnande skogsbygd söder om slätten vid Rök, i närheten av gården Hemmingstorp, under vilken *Sibberyd* lades 1615 (se Nordén a.a. 1960, s. 265 f.). Dess läge stämmer överens med de andra *-ryd*-gårdarna i Röks sn (se bild 2 under jämförelse med bild 1). Namnet *Sibberyd* betyder liksom två västgötska *Sibbared*¹⁶ 'Sibbes röjning'. Sedan nu *Sibberyd* kunnat säkert lokaliseras, är det emellertid tydligt, att den bärare av det inte så ovanliga, bl.a. från Östergötland kända namnet *Sibbe*,¹⁷ som odlat upp *Sibberyd*, inte kan vara identisk med en — såsom det antas — på Rökstenen omtalad person med samma namn. *Sibberyd* är säkerligen ett jämförelsevis ungt namn. Det intar ingen särställning bland traktens *-ryd*-namn utan inordnar sig fullt normalt bland dessa.

Summary

Thorsten Andersson: Sibberyd in the Parish of Rök.

In the discussion of the well-known runic inscription on the Rök stone in the province of Östergötland, attempts have been made to find references to the place-names of the district. The

¹² Otydlig skrift mellan *S* och *b*.

¹³ Johan De Rogier, Karta över Västanstång i Östergötland 1657. 2/3 skala efter orig. i Linköpings Stiftsbibliotek. [Utg. av Edward Ringborg.] Blad 1. (Bilaga till Link. Bibl. handl., Ny serie 1:2, 1921.)

¹⁴ Jean De Rogier, Westanstång 1660. Reproduktion i 2/3-dels storlek på förlag av Edward Ringborg, Herserud, Lidingsö Villastad 1924. [Orig.: LSA D⁸.]

¹⁵ Johan De Rogier, Geographiske Carta öfuer Furstendömet Östergötland . . . , Uppsala universitetsbibl.

¹⁶ Ortn. i Älvsb. län 6, s. 166 f.; 8, s. 72 f.

¹⁷ Se Carl-Eric Thors, Finländska personnamnsstudier (1959), s. 78 f. Nordén a.a. 1960, s. 270, Höfler och Ejder a.a. 1963, s. 77 ff., med hänv.

sibi of the inscription, usually interpreted as a man's name, *Sibbi*, has been connected with a lost farm, *Sibberyd*, recorded in the 16th and 17th centuries, the more exact situation of which has not been known. It has been assumed that *Sibberyd* 'Sibbe's clearing' was situated on the plain near the church of Rök, beside which the Rök stone stands, and that this Sibbe was identical with the *sibi* of the inscription. As the Rök stone is generally dated to the 9th century (or about 800), we should here have a place-name in *-ryd* of high antiquity.

Some hitherto overlooked maps show, however, that *Sibberyd* was not situated at Rök church but in a forest area to the south of the church. Its situation agrees with that of the other farms with names in *-ryd* in the parish of Rök and, like the other names, *Sibberyd* is certainly comparatively late. Now that the location of *Sibberyd* has been conclusively established, it is obvious that the Sibbe who made a clearing at *Sibberyd* cannot be identical with somebody with the same name, mentioned — as it is assumed — on the Rök stone.